

Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türkülerde “Çocuk Gelin” Gerçeği

The Reality of “Child Bride” in Turkish Folk Songs in the Context of Gender

Sena Demirci^{1*}, ^{id} Sibel Paşaoğlu Yöndem² ^{id}

Öz

Erken yaşta evlilik, dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Türkiye’de de karşılaşılan ve geçmişten günümüze uzanan bir sorundur. Bu sorun, kız çocuklarının duygusal, fiziksel ve psikolojik açıdan evliliğe hazır olmadan evlendirilmesi şeklinde açıklanabilir. Çocuk gelin gerçeğinin altında yatan birçok faktör bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi kimi geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri ve bu rollerden doğan toplumsal cinsiyet eşitsizlikleridir. Müzik, toplumların inançlarını, normlarını ve kültürel değerlerini nesilden nesile aktaran önemli bir araçtır. Türk Halk Müziği de içinde bulunduğu kültürel ortamın etkisiyle şekillenmekte ve toplumsal bir ifade aracı olarak kullanılmaktadır. Bu çalışmada, Türk Halk Müziği arşiv türkülerinde çocuk gelin gerçeğinin nasıl işlendiğini ortaya çıkarmak hedeflenmiştir. Türküler etno-müzikal kodlar üzerinden analiz edilmiş ve toplumsal cinsiyet ve roller açısından değerlendirilmiştir. Kadın ve erkek ağzı türküler ayrı ayrı ele alınarak çocuk gelin gerçeğine yaklaşımları karşılaştırılmış, türkülerin benzerlik ve farklılıkları belirlenmiştir. Bu bağlamda türkülerden elde edilen etno-müzikal kodlar çerçevesinde çocuk gelin gerçeğinin kadın ağzı yakarış/çaresizlik konulu türkülerde; erkek ağzı aşk/sevda konulu türkülerde işlendiği, kimi kadın ağzı türkülerin erkek ağzı türkülerle, kimi erkek ağzı türkülerin de kadın ağzı türkülerle benzerlik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Gelin, Repertuvar, Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Rol, Türkü.

Abstract

Early marriage has been a persistent issue in Türkiye, as in many parts of the world. It refers to the marriage of girls without being emotionally, physically, and psychologically ready for marriage. This phenomenon is rooted in various factors, most notably traditional gender roles and the resulting gender inequalities. Music serves as a significant tool for transmitting societal beliefs, norms, and cultural values across generations. Turkish folk music is also shaped by the cultural environment it exists in and serves as a means of societal expression. This study aims to reveal how the reality of child marriage is depicted in the Turkish folk song archive. The songs were analysed through ethnomusicological codes and evaluated in terms of gender and gender roles. Women’s and men’s folk songs were examined separately to compare their approaches to the reality of child brides, and the similarities and differences between the songs were determined. The analysis revealed that the reality of child marriage is predominantly addressed in lamentation/helplessness songs in women’s songs, while in men’s songs, it is depicted in love/romance songs. It was concluded that some women’s folk songs share similarities with men’s folk songs, and vice versa.

Keywords: Child Bride, Gender, Repertoire, Social Role, Turkish Folk Songs.

Atıf/Citation: Demirci, S. & Paşaoğlu Yöndem, S. (2024). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türkülerde “Çocuk Gelin” Gerçeği. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 333-362.

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, sena.dmir@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2842-4844.

² Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi, sibelpasaoglu@akdeniz.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8136-5989.

Extended Abstract

The phenomenon of child bride prevalent globally and in Türkiye throughout history, is a persistent social issue rooted in gender inequalities within the socio-cultural framework. Patriarchal dominance in societal structures assigns distinct social roles to men and women, contributing significantly to the perpetuation of child marriage. In patriarchal societies, the roles attributed to women are generally limited to the private sphere of the home. Women are expected to marry, have children, be mothers, and meet the care needs of their spouses and children. Additionally, women are often characterized as delicate, emotional, and weak in society due to their reproductive function. Men are generally positioned in the public sphere. The roles of men continue to exist in the workplace, politics, and production sites. Men are characterized as strong, protective, and authoritative within their roles. In this context, families in patriarchal societies often expect girls to conform to the roles assigned to women. The maturation of a girl child to be able to fulfil these roles, regardless of her age, is a primary factor in the occurrence of child marriage.

Child brides are addressed in Turkish folk music. Turkish folk music is a cultural element and form of social expression that embodies the norms, thoughts, situations, and values of the society in which it is formed. Turkish folk music enables the transmission of culture from generation to generation by embodying social thoughts and situations. It is possible to encounter the reality of child marriage in the verbal materials of Turkish folk music because they reflect the thoughts and conditions of the society. In Turkish folk songs sung by women, the reality of child marriage is generally conveyed through the themes of helplessness and entreaty, while in songs sung by men, the opposite is observed, and it is indicated that the girls being young is not an obstacle to marriage. In this context, it is possible to say that there are similarities and differences in the way that women's and men's folk songs in Turkish folk music address the reality of child marriage.

The research was conducted using the discourse analysis model, one of the qualitative research methods. The folk songs obtained from the Turkish Folk Music Archive, which are at the centre of the research, were analysed using discourse analysis, and the folk songs that address the reality of child marriage were identified. In the light of this discourse analysis, the folk songs that deal with the reality of child marriage were divided into categories; and similarities and differences between women's folk songs and men's folk songs were revealed. The methods of literature review and document analysis were used to collect the data. The data on folk songs that address the reality of child marriage from the Turkish Folk Music Archive were obtained through literature review and document analysis. The total number of folk songs found to address the reality of child marriage is 113. Of these 113 folk songs, 18 folk songs that stand out in terms of their verbal content were evaluated in the study. In the light of discourse

analysis, the data obtained using the methods of literature review and document analysis were evaluated and described through content analysis (verbal and musical), theme analysis, and descriptive analysis methods. Accordingly, the folk songs obtained in the study were categorized based on their verbal content and interpreted using the descriptive analysis method.

In the findings section of the study, the 18 folk songs that were identified as addressing the reality of child marriage from the Turkish Folk Music Archive were first presented in a table in alphabetical order. As a result of the table, it was concluded that there are fewer women’s folk songs than men’s folk songs when the dialect features of the folk songs are considered. When the region/province features of the folk songs are considered, it was found that most of the folk songs that address the reality of child marriage belong to Türkiye’s eastern provinces. The musical features of 18 folk songs obtained from the Turkish Folk Music Archive and identified as addressing the reality of child marriage were presented in a table, and the *makam* and *usul* features of the folk songs were determined.

Secondly, the verbal materials of the folk songs obtained from the Turkish Folk Music Archive were analysed. The expressions that convey and qualify the reality of child marriage were determined and evaluated under two main headings: women’s folk songs and men’s folk songs. In this context, based on the verbal materials of the folk songs, it was concluded that the reality of child marriage is referred to in the folk songs through the following factors: *yaş*, *küçük*, *körpe*, *ufak*, *bala*, *daylak* and *ferik*.

Thirdly, the words identified from the verbal materials of the folk songs were interpreted in the light of gender roles, and the similarities and differences between women’s and men’s folk songs were revealed. It was found that women’s folk songs, based on their verbal materials, are mostly folk songs with the themes of supplication and despair. It is noteworthy that men’s folk songs are generally folk songs on the theme of love and passion.

In conclusion, the study found that traditional gender roles are dominant in Turkish folk music, that the songs refer to the reality of child marriage through the age factor and the words *küçük*, *körpe*, *ufak*, *bala*, *daylak* and *ferik*, that women’s folk songs deal with the themes of supplication and despair when reflecting the reality of child marriage, that men’s folk songs address the reality of child marriage in the context of love and passion, and that only two of the 18 songs evaluated have similarities between women’s folk songs and men’s folk songs. The musical features and information about the songs were also determined. Additionally, the study reveals how Turkish folk music reflects social problems and its place and its importance in raising awareness.

Keywords: Child Bride, Gender, Repertoire, Social Role, Turkish Folk Songs.

Giriş

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet, birbirini tamamlayan kavramlardır. Cinsiyet (sex), biyolojik yapıya dayalı olarak kadın ve erkek arasındaki benzerlik ve farklılıkları ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet ise (gender), biyolojik benzerlik ve farklılıklar üzerinden inşa edilen toplumsal rolleri ve beklentileri açıklamaktadır. Çapçioğlu ve Çetin'e (2020) göre; bireylerin doğduğu andan itibaren var olan biyolojik cinsiyetlerine toplumun atfettiği anlamlar ve beklentiler toplumsal cinsiyet kavramını ortaya çıkarmaktadır. Bireylerin cinsiyetlerine göre, toplumsal cinsiyet rolleri sosyo-kültürel yapı içinde şekillenmektedir.

Rol kavramı, bireyin toplum tarafından kendisine yüklenen davranışları ve beklentileri yerine getirmesidir. Birey, toplumun beklentilerini öğrendikçe, beklentilere uygun davranışlar sergilemeye başlamaktadır. Bu davranışlar bireyin toplumdaki yerini ve statüsünü belirlemektedir. Dökmen'e (2015) göre toplumsal cinsiyet rolleri, bireylerin kadın ve erkek olarak, toplum tarafından yazılan senaryo çerçevesinde rollerini oynamaları ile kendini gerçekleştirmekte ve yine toplum tarafından belirlenen cinsiyet farklılıklarını ele almaktadır. Bireyin toplum içindeki görevlerini, işlerini, konumlarını ve pozisyonlarını ifade etmek amacıyla kullanılan statü kavramı ise bireyin rollerini belirlemede temel bir etkidir. Toplumsal yapı içinde, her bireyin birden fazla statüsü olabilir ve her bir statünün kendine özgü toplumsal rolleri bulunmaktadır. Bu nedenle, bireyin sahip olduğu farklı statüler, çeşitli rolleri de beraberinde getirmektedir. Wells (1972), rol ve statünün birbirinden ayrı düşünülemeyeceğini belirterek, her statünün bir rolü olduğuna ve rollerin, statünün dinamik yönü olduğuna değinmektedir.

Patriarkal (ataerkil) düzende toplumsal cinsiyet rolleri ve statüler, erkek egemenliği çerçevesinde şekillenmektedir. Ülken (1969), atadan gelen mirasa dayanmasını, babanın evin tek yöneticisi konumunda olmasını ve erkeklerin siyasi üstünlüğünün egemen olmasını 'patriarkal düzenin en keskin şekli' olarak açıklamakta ve bu düzende kadınların, erkeklerin ikinci sınıf vatandaşları olarak görüldüğünü, kamusal alandan dışlandıklarını vurgulamaktadır. Patriarkal düzende cinsiyet rolleri kadın ve erkek için birbiriyle zıt şekilde kurulmuştur. Kadın rolleri, kadının doğurgan yapısı

gözetilerek hane içi özel alanlarda şekillenirken, erkek rolleri kamusal alanlarda şekillenmektedir. Kadın, doğurgan yapısı gereği naif, hassas ve zayıf olarak nitelendirilmektedir. Kadının patriarkal düzende başlıca rollerini Günindi Ersöz (2010) annelik, eşlik ve ev hanımlığı olarak aktarmaktadır. Erkek ise, kadından aksi rollere sahiptir. Avşar’a (2017) göre patriarkal düzende erkekler evine ekmek getiren, güçlü, koruyup kollayan ve otoriter olarak nitelendirilmekte ve rolleri bu çerçevede şekillenmektedir.

Patriarkal düzen içerisinde kadın ve erkek rollerinin inşası sonucu meydana gelen toplumsal cinsiyet eşitsizliği geçmişte ve hâlen çocuk gelin gerçeğinin başlıca kaynaklarından biridir. Kadının rollerinin hane içi özel alanlarla sınırlandırılması sebebiyle kız çocuğunun yaşı gözetilmeksizin, rolleri yerine getirebilecek yetkinliğe eriştiğine inanılan yaşlarda evlendirilmesi, erken ve zorla evlilik çerçevesinde çocuk gelin gerçeğinin önüne geçilmesini zorlaştırmaktadır. Evlilik sorumluluklarını yerine getiremeyecek gelişim düzeyine sahip bireylerin evlilikleri, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu erken evlilik olarak tanımlamaktadır. Zorla evlilik ise Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesine Yönelik Birleşmiş Milletler Ortak Programı’nın Başlangıç Raporu (2018) tarafından, en az bir tarafın onayı ve rızası alınmadan gerçekleşen evlilikleri kapsamaktadır (Akt. Köseli & Çelik, 2020). Çocuk evliliklerinin ve bu bağlamda çocuk gelinlerin geçmişten bugüne süregelen bir toplumsal problem olmasının birçok sebebi bulunmaktadır. Çocuk evliliklerinin gerçekleştirilme sebepleri Aydemir (2011), Bindik (2012), Çetin (2020), Doğan Göksel (2018), Gezer Tuğrul (2018), Köseli & Çelik (2020), Kutlu (2020) ve Yiğit (2017) tarafından hukuki nedenler, ekonomik nedenler, sosyo-kültürel nedenler, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, eğitim seviyesinin düşük olması, doğal afet, savaş ve göç durumları, çocuk algısı, aile yapısı, din, bireyin doğru kabul ettiği normlar, yerleşim yeri, şiddet, çatışma ve insani krizler, aşiret töre, taciz ya da tecavüz olarak sıralanmaktadır.

Dünyada ve Türkiye’de çocuk gelin sorununa istatistikler üzerinden bakıldığında; Evgin, Caner, Küçük Öztürk ve Calpbinici (2018), 700 milyondan fazla kız çocuğunun 18 yaşına girmeden, yaklaşık 250 milyon kız çocuğunun ise 15 yaşına girmeden önce evlendirildiğini belirtmektedir. Dünyadaki çocuk gelin istatistiklerine göre UNICEF (2019), en yüksek

oranların %76 ile Nijer, %68 ile Orta Afrika Cumhuriyeti ve %67 ile Çad ile Afrika ülkelerinde olduğunu ortaya koymaktadır (Akt. Köseli & Çelik, 2020). Ayrıca, UNICEF (2021) tarafından yayımlanan “COVID-19: Çocuk Yaşta Evliliklerin Önlenmesinde Kaydedilen İlerlemeye Bir Tehdit” adlı analiz raporuna göre, Covid-19 pandemisinin neden olduğu olumsuz etkilerin sonucunda dünya genelinde öngörülene ek 10 milyon çocuk gelin evliliğinin daha gerçekleştirileceği ifade edilmektedir.

Türkiye’de ise çocuk gelinlerle ilgili istatistikler arasında yer alan TNSA (2018) verilerine göre 25-49 yaş arasındaki kadınların %39’u 20 yaşından önce, %21’i 18 yaşından önce ve %4’ü 15-26 yaşları arasında evlilik yapmıştır. Kırsal kesimde yaşayan kadınların, kentsel kesimde yaşayan kadınlara göre daha erken yaşta evlendikleri, ilk evlenme yaşının doğu bölgelerinde en düşük olduğu, eğitim seviyesi düşük ve refah seviyesi düşük ailelerde kadınların ilk evlilik yaşlarının daha genç olduğu görülmektedir. Ayrıca, Türkiye’nin Doğu bölgelerinde ilk evliliklerin daha erken yaşta gerçekleştiği görülürken, Batı bölgelerinde ise ilk evliliklerin daha geç yaşta gerçekleştiği görülmektedir. 15-19 yaş grubundaki evlilikler ise %31 oranıyla akraba evliliklerinde en yüksek orana sahiptir. TÜİK (2021)’ne göre, resmî olarak kaydedilen kız çocuk evlilikleri, resmî evlilikler içinde 2002 yılında %7,3, 2010 yılında %7,8, 2019 yılında %3,1 ve 2020 yılında %2,7 oranlarıyla yer almaktadır.

Çocukgelingerceğinin dünyada ve Türkiye’de bu denli yaygın bir toplumsal problem olması, kadın hakları ve çocuk hakları ihlalinin bir örneği olması sebebiyle, feminist teori çocuk gelin gerçeğini çeşitli başlıklar altında ele almaktadır. Feminizm, en genel tanımıyla, sosyo-kültürel yapı içinde kadın ve erkeklerin eşit hak ve özgürlüklere sahip olması gerektiğini savunan ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine bir başkaldırı amacıyla gerçekleştirilen kadın hareketidir. Taş (2016) feminizmi, kadınların toplumsal ve bireysel olarak özgürleşmesini, baskıya karşı korunmasını, haklarının tanınmasını ve kamusal veya özel alanda eşit haklara sahip olmasını savunan bir hareket olarak açıklamaktadır.

Feminizm, çocuk gelin gerçeği ile mücadelede eğitim, kadın hakları ve aile içi şiddet alanlarında çalışmalar yapmaktadır. Liberal feminizm, Kara’ya (2006) göre kadınların yasalar karşısında maruz kaldığı eşitsizliğe

karşı ortaya çıkmıştır. Bu akım, kadınların, erkeklerle eşit şekilde oy verme, eğitim alma, çalışma ve ücret alma haklarına sahip olması gerektiğini savunmaktadır. Kültürel feminizm, Sevim’e (2005) göre liberal feminizmin temel hedeflerine ek olarak, kadınların din, evlilik ve yuva gibi sosyo-kültürel farklılıklarından kaynaklanan eşitsizlikleri de ele almıştır. Radikal feminizm, Naiman’a (1988) göre, kadınların ezilmesinin ve baskılanmasının temel nedeninin, erkekler ve kadınlar arasındaki cinsiyet eşitsizliği olduğunu savunarak bu eşitsizliğin, toplumsal cinsiyet rolleri aracılığıyla inşa edildiğine vurgu yapmaktadır. Feminist hareketin çocuk gelin gerçeğine bir diğer yaklaşımı, feminist sosyal hizmet uygulamasıdır. Dominelli’ye göre (2002, akt. Buz, 2009) feminist sosyal hizmet uygulaması, sosyal hizmetlerin aile içindeki cinsiyet eşitliğini sağlamada yetersiz kaldığını savunmaktadır. Bu nedenle, aile içinde kadın, çocuk ve erkeğin eşit konumlanmasını sağlamak için, kadınların ve çocukların haklarının tanınması ve devlet tarafından hakların uygulanması gerektiğine değinmektedir.

Çocuk gelin, sosyo-kültürel yapıda günümüzde hâlen varlığını sürdüren bir gerçektir. Bu sebeple, toplumların ürettiği öğelerde çocuk gelin gerçeğine rastlamak mümkündür. Müzik ve bu bağlamda Türk Halk Müziği önemli kültür öğelerinden biridir. Türk Halk Müziği, meydana geldiği ve icra edildiği ortamın özellikleri, normları ve hikâyeleri gibi önemli değerleri içinde barındırarak, nesilden nesle kültürün sözlü aktarımını gerçekleştirmektedir. Önalın’a (2021) göre halk müziği, halkın ortak deneyimlerini, duygularını, hayallerini ve değerlerini yansıtan bir müzik türüdür. Bu müzik türünde, halkın sıkıntıları, geçim mücadelesi, işleri, başarıları, kahramanlıkları, doğası ve hayvanları sıklıkla konu edilmektedir. Türkülerde ağız özelliklerine bağlı olarak işlenen konu farklılık göstermektedir. Kadın ağız türküler, kadınlar tarafından yakılan ve söyleyiş biçimlerinin kadınlar tarafından oluşturulduğu türkülerdir. Öztürk’e (2019) göre kadın ağız türküler kadınlar tarafından yakıldığından genellikle bir erkeği ya da kadının evladını konu edinmektedir. Erkek ağız türküler ise erkekler tarafından yakılan ve sözel içeriğini erkeklerin oluşturduğu türkülerdir. Erkek ağız türküler Erdal’a (2011) göre Türk Halk Müziğinin genelini oluşturmakta ve sevgili/kadın konularını işlemektedir. Özellikle kadının güzel olması, cilveli olması ve erkeğin gönlünü hoş tutması gerektiği gibi vurgular erkek ağız türkülerde ön plana çıkmaktadır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan söylem analizi modelini kullanarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın odak noktasını, Türk Halk Müziği arşivinden derlenen türküler oluşturmuştur. Söz konusu türküler, söylem analiziyle incelenerek çocuk gelin gerçeğinin işlendiği eserler belirlenmiştir. Eserler söylem analizi çerçevesinde kategorilere ayrılmış, kadın ve erkek ağzı türkülerdeki benzerlikler ve farklılıklar karşılaştırmalı bir şekilde analiz edilmiştir. Söylem analizi, Nordquist'e (2020, akt. Sallan Gül & Kahya Nizam, 2021) göre kullanıldığı içeriğin gerçekleştiği ortamın özelliklerini ön planda tutmakta, bu yönüyle dilbilim ve sosyoloji dallarını bir araya getirmektedir. Söylem analizi, yazılı ve sözlü içeriklerin analizini sosyoloji temeline yerleştirmektedir.

Verilerin Toplanması

Türk Halk Müziği arşivinde çocuk gelin gerçeğinin işlendiği türküler alanyazın tarama ve doküman incelemesiyle elde edilmiş verilerdir. Randolph'a (2018) göre alanyazın tarama, temelinde araştırmanın tamamını ele almakta, ana konuya odaklanmakta, bir tezi çözümlenmekte ve araştırmanın eleştirel analizinde kullanılmaktadır. Doküman incelemesi Balaban Salı'ya (2018) göre araştırmacının konusu için gerekli görsel-işitsel ya da yazılı kaynakların çözümlenmesidir. Doküman incelemesi, gözlem ve görüşme yöntemlerinin kullanılmayacağı durumlarda tek başına veri toplama yöntemi olarak kullanılmaktadır.

Evren/Örneklem

Söylem analizi modeli çerçevesinde gerçekleştirilen bu araştırmada, Türk Halk Müziği arşivinden çocuk gelin gerçeğinin işlendiği türküler tespit edilerek tema analizi ve içerik analizi ışığında kategorilere bölünmüştür. Kadın ağzı ve erkek ağzı türkülerin çocuk gelin gerçeğini işleyiş biçim benzerlik ve farklılıkları betimsel analiz ışığında yorumlanarak sunulmuştur. Türk Halk Müziği arşivinden elde edilen çocuk gelin gerçeğini yansıtan türkülerin toplam sayısı 113 olarak saptanmıştır.

Türkülerin söylem ve içerik analizi temelinde kategorileştirilmesiyle, ön plana çıkan 18 adet türkü çalışma içerisinde incelenmiş, betimlenerek başlıklar altında sunulmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırmada söylem analizi ışığında, alanyazın tarama ve doküman incelemesi yöntemleri kullanılarak elde edilen türkülerin içerik (sözel ve müzikal) analizi, tema analizi ve betimsel analiz yöntemleri ile birlikte değerlendirilmesi yoluna gidilmiştir. İçerik analizi Sallan Gül ve Kahya Nizam’a (2021) göre yazılı ve sözlü iletişim kaynaklarının özünün incelenmesinde kullanılmaktadır. Araştırmacı içerik analizi ışığında elde ettiği verileri kelime, tema ve/veya kavramlar üzerinden analiz etmektedir. İçerik analizi ışığında araştırmada çocuk gelin gerçeğini işleyen türküler sözel materyalleri çerçevesinde; sözcük, tema ve kavramlar üzerinden incelenip çözümlenmiştir. Bu bağlamda yaş faktörü ve küçük, körpe, ufak, bala, daylak ve ferik etno-müzikal kodları Türk Halk Müziği arşiv türkülerinden elde edilmiştir. Araştırmanın bir sonraki adımında, içerik analizi çerçevesinde etno-müzikal kodların çözümlendiği türküler, tema analizi yöntemiyle kategorize edilmiştir. Bu çerçevede tema analizi, araştırmanın ana fikrine cevap veren soruların içerik analizi ışığında transkript ve kategorize edilme sürecini yansıtmaktadır (Corbin&Strauss, 2008; Strauss&Corbin, 1998; akt. Kırıl, 2020). Elde edilen kategori ve tablolar betimsel analiz üzerinden değerlendirilmiş ve türkülerin yorumlamalarına yer verilmiştir. Boyatzis’e (1998) göre tema analizi, verilerin kategorize edilmesiyle birlikte derinlemesine betimlenmesinin önünü açmaktadır (Akt. Şad, Özer & Atli, 2019). Betimsel analiz kullanılarak kategorize edilen türküler toplumsal cinsiyet ve roller üzerinden ele alınıp çözümlenmiş, türkülerde çocuk gelin gerçeğinin işleniş benzerlik ve farklılıkları betimsel analiz yöntemi ile ortaya koyulmuştur.

Bulgular ve Yorumlar

Türk Halk Müziği Arşivinde Çocuk Gelin Gerçeğinin İşlendiği Türkülerin Özellikleri ve Müzikal Yapıları

TRT Türk Halk Müziği arşivinde çocuk gelin gerçeğinin işlendiği türküler, alfabetik sıra ile tablolaştırılarak ele alınmış ve müzikal analizleri gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda çocuk gelin gerçeğini işlediği tespit edilen türküler Türk Halk Müziği arşiv numarası, türkünün adı, bölgesi/yöresi, ağzı, kaynak kişisi, derleyeni, makamı ve usulü başlıkları altında Tablo 1'de alfabetik sırayla sunulmuş, akabinde tablonun değerlendirilmesine yer verilmiştir.

Tablo 1. *Türk Halk Müziği Arşivinde Çocuk Gelin Gerçeğinin İşlendiği Tespit Edilen Türkülerin Özellikleri ve Müzikal Yapıları.*

Türk Halk Müziği Arşiv Numarası	Türkünün Adı	Türkünün Bölgesi/Yöresi	Türkünün Ağzı	Türkünün Kaynak Kişisi	Türkünün Derleyeni	Türkünün Makamı	Türkünün Usulü
7	Ağ Elime Mor Kınalar Yaktılar	Denizli/Acıpayam	Kadın	Süleyman Uğur	Nida Tüfekçi	Hüseyni	9/8
138	Biz Hepimiz Üç Kardeş	Giresun/Gö-rele, Çavuşlu Köyü	Erkek	Ömer Akpınar	Nida Tüfekçi	Hüzzam	10/8
2274	Bu Babamın Evidir	Artvin	Erkek	Cafer Horho-roğlu	-	Mahur	6/8
3552	Çattılar Gazan Daşını	Uşak/Eşme	Kadın	Fadime Kılınc ve Mediha Kılınc	Celal Vural ve Gülseren Aygün	Hüseyni	9/8
77	Damda Bacaları Adam Sanırdım	Konya/Bozkır	Erkek	Yöre Ekibi	Tuncer İnan	Gülizar	2/4+7/4
4371	Derelerin Derini	Rumeli/Kır-caali	Kadın	Rodoplu Hasan Atasever	Nihat Kaya	Çargâh	9/8

Tablo 1. *Türk Halk Müziği Arşivinde Çocuk Gelin Gerçeğinin İşlendiği Tespit Edilen Türkülerin Özellikleri ve Müzikal Yapıları. (Devam)*

Türk Halk Müziği Arşiv Numarası	Türkünün Adı	Türkünün Bölgesi/Yöresi	Türkünün Ağzı	Türkünün Kaynak Kişisi	Türkünün Derleyeni	Türkünün Makamı	Türkünün Usulü
1574	Evlerinin Önü Yıldız Piyade	Çankırı/Çerkeş	Erkek	-	Emin Aldemir	Eviç	9/8
1296	Evlerinin Önü Yoldur	Erzurum/Aşkale	Erkek	Mustafa Günaydın	Nida Tüfekçi	Uşşak	10/8
2188	Evlerinin Önü Yoldur Yolaktır	Şanlıurfa/Siverek	Erkek	Mehmet Çelikkanat ve Faruk Uğurlu	Mehmet Özbek	Hüseyini	4/4
3966	Gatranlar Gatranlar	Isparta/Sütçüler	Erkek	Mehmet Kızıl	Faik İnce	Hüseyini	9/16
1084	Gemideyim Gemide	Burdur	Erkek	Hamit Çine	Muzaffer Sarısözen	Mahur	9/4
3314	Hatçem Gider Garataşa Aşağı	Manisa/Akhisar, Göcek	Erkek	Mustafa Yavuz	İsmet Egili	Hüseyini	9/8
2724	Kar Mı Yağmış Şu Harput'un Başına	Elazığ	Erkek	Hafız Osman Öge ve Şükrü Canaydın	Mehmet Özbek	Hüseyini	4/4
464	Konma Bülbül Konma Nergiz Daline	Ağrı/Eleşkirt	Erkek	-	Muzaffer Sarısözen	Hüseyini	4/4
2200	Mardin Kapı Şen Olur	Diyarbakır	Erkek	Celal Güzelses	Plaktan yazılmıştır.	Uşşak	4/4
3287	Potininin Tabanı	Rumeli	Erkek	Sabri Gencer	Nihat Kaya	Segâh	7/8
2354	Yastığı Kuş Tüyünden	Siirt	Erkek	Yöre Ekibi	Nevin Akol	Uşşak	4/4
5230	Zeynep Mende Ne Goydu	Kerkük	Erkek	Hasan Naccar	Kasetten yazılmıştır.	Uşşak	10/8

Türk Halk Müziği arşivinde yer alan ve araştırmanın konusu gereği çocuk gelin gerçeğinin işlendiği tespit edilen türkülerin çoğunlukla erkek ağzı olduğu gözlemlenmektedir. Kadın ağzı türkülerin sayısı 3 iken erkek ağzı türkülerin sayısı 15'tir. Bu çerçevede, çocuk gelin gerçeğinin erkek ağzı türkülerde kadın ağzı türkülere oranla daha fazla işlendiği ortaya çıkmıştır. Türkülerin ait olduğu yöreler incelendiğinde çoğunluğun Türkiye'nin doğu bölgelerine ait olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Çocuk gelin gerçeğine Türkiye'de en çok kırsal kesimlerde ve Doğu Anadolu bölgesinde rastlanması, en çok türkünün Türkiye'nin doğu kesimlerinde bulunması birbiriyle örtüşür niteliktedir.

Türk Halk Müziği arşivinden elde edilen ve çocuk gelin gerçeğini işleyen türkülerin makamsal yapısı incelendiğinde, en çok kullanılan makamın 7 adet türküyle Hüseyni makamı olduğu görülmektedir. Hüseyni makamının ardından 4 adet türkünün Uşşak makam olduğu tespit edilmiştir. Mahur makamında 2 adet türkü, Hüzam, Gülizar, Çargâh, Eviç ve Segâh makamlarında ise 1'er adet türkü olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Türkülerin usul özellikleri incelendiğinde en çok türkünün 9/8'lik ve 4/4'lük usullerde olduğu saptanmıştır. 9/8'lik ve 4/4'lük usullerin ardından 3 adet türkünün 10/8'lik usulde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 6/8'lik, 9/16'lık, 9/4'lük, 7/8'lik ve 2/4+7/4 birleşik usulde ise 1'er türkü olduğu tespit edilmiştir. Bu bilgiler ışığında Türk Halk Müziği arşivinden elde edilen ve çocuk gelin gerçeğini işleyen türkülerin özellikleri ve müzikal yapıları saptanmıştır.

Türk Halk Müziği Arşiv Türkülerinde Çocuk Gelin Gerçeğine İlişkin İfadeler

Türkülerde belli etno-müzikal kodlar ile çocuk gelin gerçeğinin aktarıldığı belirlenmiştir. Bu bağlamda türkülerden elde edilen etno-müzikal kodlar; yaş faktörü, küçük, körpe, ufak, bala, daylak ve ferik olmak üzere kategorize edilmiştir. Bahsi geçen etno-müzikal kodların kullanıldıkları yöreler ve içinde barındığı cümlelerin anlam bütünlüğü gözetildiğinde sevgi sözcüğü olarak da kullanılabilirdiği gözlemlenmiş, araştırmanın konusu ve sınırlılıkları çerçevesinde değerlendirilmiştir. Geçmişte, toplumda erken yaşta evlenme ve çalışma normunun yaygın olması ve eğitim imkanlarının kısıtlı olması çocuk gelin gerçeğinin bugünkü anlamıyla algılanmasını

zorlaştırıyordu. Günümüzde ise eğitim imkânlarının artması, iş gücü piyasasının değişmesi ve uluslararası insan hakları standartlarının gelişmesi bu gerçeğin daha net bir şekilde tanımlanmasına ve kabul edilmemesine yol açmıştır. Bu sayede, 18 yaş altı evliliklerin yasal ve etik açıdan kabul edilemez olduğu genel bir anlayışa sahip olmuştur. Ek olarak elde edilen türkülerin sözel materyallerine, içinde barındırdığı etnomüzikal kodlar üzerinden belirlenen başlıkların altında yer verilmiştir.

Erkek Ağzı Türkülerde Yaş Faktörü

Sözel materyalinde yaş faktörü üzerinden çocuk gelin gerçeğinin işlendiği tespit edilen erkek ağzı eserlerin; *Biz Hepimiz Üç Kardeş*, *Gemideyim Gemide* ve *Kar Mı Yağmış Şu Harput’un Başına* adlı türküler olduğu belirlenmiştir.

• Biz Hepimiz Üç Kardeş

“Sis dağının başında da
Kar mısın boran mısın
Alacağım yâr seni de
On altı da var mısın?” (Arşiv No: 138).

• Gemideyim Gemide

“Geminin başındayım
On sekiz yaşındayım
On iki yaştan beri
Şu kızın peşindeyim.” (Arşiv No: 1084).

• Kar Mı Yağmış Şu Harput’un Başına

“Kar mı yağmış şu Harput’un başına
Kurban olam toprağına taşına
Henüz girmiş on üç on dört yaşına
Küçücükten bir yâr sevdim yâr nenni” (Arşiv No: 2724).

Yaş faktörü bağlamında erkek ağzı türkülerde yâr/sevgili rolü yüklenen kızın çocuk yaşta olduğu birçok farklı ifadeyle yer almaktadır. *Biz Hepimiz Üç Kardeş* türküsünde “*alacağım yâr seni de on altı da var mısın?*”, *Gemideyim Gemide* türküsünde “*on iki yaştan beri, şu kızın peşindeyim*” ve *Kar Mı Yağmış Şu Harput’un Başına* türküsünde “*henüz girmiş on üç on dört yaşına, küçücükten bir yâr sevdim*” ifadelerinin çocuk gelin gerçeğine vurgu yaptığı saptanmıştır. *On altı, on üç on dört* yaşları direkt olarak çocuk gelin gerçeğini işlemektedir fakat “*on iki yaştan beri, şu kızın peşindeyim*” sözüyle; erkeğin yaşından yola çıkılarak kızın çocuk yaşta olabileceğini söylemek mümkündür.

Kadın Ağzı Türkülerde Yaş Faktörü

Türk Halk Müziği arşivinde yer alan ve çocuk gelin gerçeğine yaş faktörü çerçevesinde değinen kadın ağzı türkülerin *Ağ Elime Mor Kınalar Yaktılar* ve *Derelerin Derini* olduğu tespit edilmiştir.

• Ağ Elime Mor Kınalar Yaktılar

“Ağ elime mor kınalar yaktılar

Gaderim yok gurbet ele saddılar

On iki yaşında gelin ettiler

Ağlar ağlar gözyaşımı silerim of of” (Arşiv No: 7).

• Derelerin Derini

“Odamdan indirdiler

Al ata bindirdiler

On beş yaşında iken

Beni evlendirdiler” (Arşiv No: 4371).

Kadın ağzı türkülerin sözel materyallerinden yola çıkarak yaş faktörünün *Ağ Elime Mor Kınalar Yaktılar* türküsünde “*on iki yaşında gelin ettiler*” ve *Derelerin Derini* türküsünde “*on beş yaşında iken beni evlendirdiler*” sözleriyle işlendiği belirlenmiştir. Sözel materyallerin analizinde ortak ifadelerin yaş faktörünü ele almasına ek *gelin ettiler/evlendirdiler* sözleri

olduğu görülmüştür. Söz konusu yaşlar, çocukluk çağı olarak kabul edilen yaşlardır. *Gelin ettiler/evlendirdiler* ifadeleri, bahsi geçen kızın isteği dışında gerçekleştirilen evliliklere vurgu yapmaktadır.

Erkek Ağzı Türkülerde ‘Küçük’ Sözcüğü

Türk Halk Müziği arşivinden elde edilen türkülerde yaş faktörünün yanı sıra ‘küçük’ sözcüğüyle çocuk gelin gerçeğinin işlendiği belirlenmiştir. Sözel materyalinde küçük sözcüğünü barındıran erkek ağzı türkülerin *Bu Babamın Evidir, Hatçem Gider Garataşa Aşağı, Evlerinin Önü Yoldur Yolaktır, Mardin Kapı Şen Olur, Potinimin Tabanı ve Evlerinin Önü Yıldız Piyade* olduğu tespit edilmiştir.

• Bu Babamın Evidir

“Bu babamın evidir

Tahtaları kavidir

Tahta çürük mih tutmaz

Yârim küçük söz tutmaz” (Arşiv No: 2274).

• Hatçem Gider Garataşa Aşağı

“Hatçem gider garadaşa aşağı (aman)

Dolada vermiş mor şalvarı kuşağı

Hatçe gelin çok küçüktür haşarı (aman)” (Arşiv No: 3314).

• Evlerinin Önü Yoldur Yolaktır

“Evlerinin önü bulgur sokusu

Yel estikçe gelir yarın kokusu

Yârim küçüktür cilve kutusu

Ben yarım neler alayım” (Arşiv No: 2188).

• **Mardin Kapı Şen Olur**

“Urfakapı bağlıdır

Yârim Karadağlı’dır

Ben yarıma kıyamam

Yârim küçük çağlıdır” (Arşiv No: 2200).

• **Potinimin Tabanı**

“Al şemsiye çık pazara

Vursun serinlik sana

Küçüksün sevdiğim

Uymaz gelinlik sana” (Arşiv No: 3287).

• **Evlerinin Önü Yıldız Piyade**

“Evlerinin önü yıldız piyade

Yaşı küçük amma akli ziyade (ben yandım)

Annen baban sevmez benden ziyade” (Arşiv No: 1574).

Adı geçen türkülerdeki *küçük* sözcüğü, gelin rolündeki kızların çocuk yaşta olduğunu ve evliliğe hazır olmadığını işareti gibi görünmektedir. *Yârim* ve *gelin* sözleri ise bahsi geçen kızların çocukluktan koparılp yetişkin bir rol üstlenmeye zorlandığını göstermektedir. *Potinimin Tabanı* adlı türkü “*küçüksün sevdiğim uymaz gelinlik sana*” dizisinde küçük sözcüğünü barındırmasına ve çocuk gelin gerçeğine değinmesine karşın, bu gerçeğe yaklaşımıyla diğer türkülerden farklılık göstermektedir. Bu bağlamda türkülerden elde edilen sözel materyallerinin analizinde “*yârim küçük söz tutmaz, Hatçe gelin çok küçüktür haşarı, yârim küçüktür cilve kutusu, küçüksün sevdiğim uymaz gelinlik sana yârim küçük çağlıdır* ve *yaşı küçük ama akli ziyade*” ifadelerinin çocuk gelin gerçeğinin işareti olduğu söylenebilir.

Kadın Ağzı Türkülerde ‘Küçük’ Sözcüğü

Türk Halk Müziği arşivinde ‘küçük’ sözcüğünün kullanıldığı tek kadın ağzı türkünün *Çattılar Gazan Daşını* olduğu tespit edilmiştir.

• **Çattılar Gazan Daşını**

“Ocağa kurdum da yufka sacını nininay nom
Naldırdım elimden küçük bacımı nininay nom
Bacım bana söyle derdin acını nininay nom
Şen ol bacım evin yuvan şen olsun nininay nom
(Yarın gece anangil evinde mum yansın)” (Arşiv No: 3552).

Çattılar Gazan Daşını adlı kadın ağzı türkünün sözel materyalinin incelenmesi sonucunda, *küçük bacım* ifadesinin çocuk gelin gerçeğine işaret ettiği belirlenmiştir. “*Naldırdım elimden küçük bacımı, şen ol bacım evin yuvan şen olsun*” dizeleri, türkünün düğün günü kadınlar arasında söylendiğini ortaya çıkarmaktadır. Türküde bahsi geçen kızın yaşı *küçük bacım* ifadesi çerçevesinde yorumlanmış ve çocuk yaşta olma ihtimali göz önünde bulundurulmuştur. *Evin yuvan şen olsun* sözleriyle evlilikten bahsedildiği saptanarak çocuk gelin gerçeğinin işlendiği söylenebilir.

Erkek Ağzı Türkülerde ‘Körpe’ Sözcüğü

Türk Halk Müziği arşiv türkülerinde küçük sözcüğünün yanı sıra ‘*körpe*’ sözcüğüyle çocuk gelin gerçeğinin aktarıldığı belirlenmiştir. Sözel materyalinde körpe sözcüğü bulunan erkek ağzı türkülerin *Evlerinin Önü Yoldur* ve *Yastığı Kuş Tüyünden* olduğu tespit edilmiştir.

• **Evlerinin Önü Yoldur**

“Evlerinin önü arpa
Koyun gelir kırpa kırpa
Anası kızından körpe” (Arşiv No: 1296).

• **Yastığı Kuş Tüyünden**

“Siirt etrafı tepe
Kar yağar sere serpe
Yenile bir yâr sevdim
Hemi güzel hem körpe (vay le vay le)” (Arşiv No: 2354).

Körpe sözcüğünün TDK'ye göre “dalından yeni koparılmış, tazeliği üstünde, daha büyümemiş (bitki), çok genç (kimse), yavruluktan henüz çıkmış (hayvan) ve henüz bozulmamış, yıpranmamış” anlamlarına gelmektedir. Adı geçen türkülerin sözel materyaline bakıldığında, körpe sözcüğünün anlamlarından yola çıkılarak; *Evlerinin Önü Yoldur* türküsünde *anası gızından körpe* ve *Yastığı Kuş Tüyünden* türküsünde *yenile bir yâr sevdim, hemî güzel hem körpe* sözleriyle çocuk gelin gerçeğinin işlendiği saptanmıştır.

Erkek Ağzı Türkülerde 'Ufak' Sözcüğü

Damda Bacaları Adam Sanırdım türküsünde yer aldığı belirlenen ufak sözcüğüyle çocuk gelin gerçeğinin işlendiği tespit edilmiştir. Bu sebeple, Türk Halk Müziği arşiv türkülerinde kullanılan sözcüklerden bir diğeri *ufak* olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

• Damda Bacaları Adam Sanırdım

“Hey hey

Ufak çakıllarla (belalım) gale yapılmaz

Daha ufacıksın (belalım) gahrın çekilmez” (Arşiv No: 77).

Türküde “*daha ufacıksın belalım kahrın çekilmez*” ifadesi çocuk gelin gerçeğinin bir yansıması olarak yorumlanabilir. Türküde kızın küçük yaşta olduğu ‘ufak’ sözcüğüyle belirtilirken, *kahrın çekilmez* ifadesiyle de bu küçük yaşın doğuracağı veya doğurabileceği sorunlara atıfta bulunulduğu görülmektedir. Ufak sözcüğünün kullanıldığı kadın ağzı türkünün olmadığı sonucuna varılmıştır.

Erkek Ağzı Türkülerde 'Bala' Sözcüğü

Türk Halk Müziği arşivinden elde edilen türkülerde çocuk gelin gerçeğine vurgu yapan bir diğeri sözcüğün ‘*bala*’ olduğu tespit edilmiştir. *Bala* sözcüğünün *Zeynep Mende Ne Goydu* isimli türküde geçtiği saptanmıştır.

• Zeynep Mende Ne Goydu

“Zeynep'im yâr Zeynep'im

Hurda bala Zeynep'im

(Derdi hazar Zeyneb'im)

Gizli gizli aşkını

Gelbe yazar Zeynep'im” (Arşiv No: 5230).

Türküde bala sözcüğünün *yâr Zeynep'im, hurda bala Zeynep'im* ifadelerinde yer aldığı görülmektedir. Türküde yâr sözcüğünün kullanımı kızın yâr/sevgili rolüne işaret etmektedir. Bala sözcüğünün anlamının TDK'ye göre “yavru, çocuk” olduğu belirlenmiştir. Sözcüğün anlamları göz önünde bulundurulduğunda türküde küçük yaşta bir kız çocuğundan yâr olarak bahsedildiği saptanmıştır. Bu bağlamda, türkünün çocuk gelin gerçeğine işaret ettiği saptanmıştır. Bala sözcüğünün kullanıldığı kadın ağzı türkü Türk Halk Müziği arşivinde bulunmamaktadır.

Erkek Ağzı Türkülerde 'Daylak' Sözcüğü

Türk Halk Müziği arşivinde bulunan ve çocuk gelin gerçeğine değinen türkülerde geçen sözcüklerden bir diğerinin '*daylak*' olduğu tespit edilmiştir. Daylak sözcüğü *Gatıranlar Gatıranlar* isimli türküde yer almaktadır. Türkünün sözel materyalinde küçük yerine daylak sözcüğünün kullanıldığı görülmektedir.

• Gatıranlar Gatıranlar

“Anamasın sivri sazı (ey ya)

İçinde yumurtlar kazı (ey ya)

Goca beyin daylak gızı (ey ya)

Gelin olmuş gidiyoru (ey ya)” (Arşiv No: 3966).

Adı geçen türküde “*goca beyin daylak kızı gelin olmuş gidiyoru*” ifadesinin yer aldığı görülmüştür. Kızın evlilik yaşıyla ilgili bilgiler gelin ve daylak sözcüklerinin kullanımıyla ortaya çıkmaktadır. Gelin ifadesi, kızın evlilik bağlamındaki konumunu tanımlarken, daylak sözcüğü ise yaşının küçük

olduğunu göstermektedir. Bu iki sözcüğün birlikte kullanılmasıyla kızın çocuk yaşta evlendiği ya da evlendirildiği sonucuna ulaşılabilir. Daylak sözcüğünün anlamı TDK'ye göre "dişi deve, çıplak"tır. Türk Halk Müziği arşivinde ise sözcüğün "dişi deve yavrusu" (Arşiv No: 3966) olarak açıklandığı görülmüştür. *Gatıranlar Gatıranlar* türküsünde çocuk gelin gerçeğine dair izler bu çerçevede saptanmıştır. Daylak sözcüğünün kullanıldığı kadın ağız türkü Türk Halk Müziği arşivinde bulunmamaktadır.

Erkek Ağız Türkülerde 'Ferik' Sözcüğü

Konma Bülbül Konma Nergiz Daline adlı türkünün çocuk gelin gerçeğine 'ferik' sözcüğüyle işaret ettiği belirlenmiştir. Bu bağlamda, Türk Halk Müziği arşiv türkülerinin sözel materyallerinden elde edilen bir diğer kelimenin *ferik* olduğu saptanmıştır.

• Konma Bülbül Konma Nergiz Daline

"Eleşkirt'ten çıktım yüküm eriktir

Açmayın yâremi (aman aman aman) delik deşiktir

(Ciğer eziktir ben yâreliyim)

Benim sevdiceğim ince feriktir" (Arşiv No: 464).

Konma Bülbül Konma Nergiz Daline adlı türkünde ferik sözcüğünün "*benim sevdiceğim ince feriktir*" ifadesinde bulunduğu görülmektedir. Ferik sözcüğünün anlamı TDK'ye göre "kümes hayvanlarının civcivlikten çıkmış yavrusu, piliç ve bir tür gevrek elma, ferik elması"dır. Adı geçen türkünde ferik sözcüğü anlamları çerçevesinde yorumladığında *sevdiceğim* ifadesiyle bahsedilen sevgili/yâr rolündeki kızın çocuk yaşta olduğu söylenebilir. Bu bağlamda *Konma Bülbül Konma Nergiz Daline* adlı türkünde çocuk gelin gerçeğinin yansımalarının yer aldığı görülmektedir. Ferik sözcüğünün kullanıldığı kadın ağız türkü Türk Halk Müziği arşivinde bulunmamaktadır.

Türkülerde Toplumsal Roller Çerçevesinde Çocuk Gelin Gerçeği

Patriarkal toplum yapısında geleneksel kadın rollerinin hane içi özel alanlarla sınırlandırılması ve eşlik ve annelik rollerinin bu bağlamda ön plana çıkması sebebiyle kız çocuğundan evlilik yaşına gelmeden rollerini yerine getirmesi beklenmektedir. Bu durum çocuk gelin gerçeğinin önünü

açmaktadır. Türk Halk Müziği arşiv türkülerinin sözel materyallerinden elde edilen yaş faktörü, küçük, körpe, ufak, bala, daylak ve ferik sözcüklerine dayanarak, kadın ağzı ve erkek ağzı türkülerin birbirinden çoğunlukla farklılık gösterdiği saptanmıştır. “*Alacağım yâr seni de on altı da var mısın, henüz girmiş on üç on dört yaşına küçücükten bir yâr sevdim, yârim küçük çağlıdır, hurda bala Zeynep'im gizli gizli aşkını gelbe yazar Zeynep'im ve goca beyin daylak gızı gelin olmuş gidiyoru*” ifadeleri çocuk gelin gerçeğini ortak bir pencereden ele almaktadır. Her bir söylem; yâr/sevgili/gelin rolü yüklenen kızın çocuk yaşta olduğunu dile getirerek, sevgililik ve evlilik süreçlerinde kızın yaşının öneminin olmadığını ortaya koymaktadır. Başka bir deyişle, günümüzde 18 yaşından küçük kız çocuklarının evlenmesi ya da evlendirilmesi toplumsal ve hukuki yönden problem olarak kabul edilirken, geçmiş dönemde erken yaşta evliliğin toplumsal normlar çerçevesinde bir problem olarak algılanmadığı görülmektedir.

Sözel materyallerinde yaş faktörü ile çocuk gelin gerçeğini işlediği tespit edilen fakat sözleriyle bahsi geçen diğer türkülerden farklılık gösteren *Gemideyim Gemide* adlı türkü; “*on sekiz yaşındayım, on iki yaştan beri şu kızın peşindeyim*” dizisiyle ön plana çıkmaktadır. Erkek ağzı türküde “*on sekiz yaşındayım, on iki yaştan beri şu kızın peşindeyim*” ifadesiyle, şu an on sekiz yaşında olan erkeğin on iki yaşını anlattığı görülmektedir. “*On iki yaştan beri şu kızın peşindeyim*” sözü, erkeğin on iki yaşındayken bir kıza yâr/sevgili rolü yüklediğini göstermektedir. Adı geçen türküde erkeğin yaşının küçük olması birincil faktördür. Bu bağlamdan yola çıkılarak yâr/sevgili rolündeki kızın yaşının da küçük olabileceği belirlenmiştir. İfadede 18 yaşındaki erkek, 12 yaşından beri bir kızın peşinde olduğunu söyleyerek, çocuk gelin adayını uzun süredir takip ettiğini açıkça dile getirmektedir. Erkek, kız çocuğuyla ilk olarak 12 yaşındayken ilgilenmeye başlamıştır. İfadede 18 yaşındaki erkek çocuğunun 12 yaşından beri bir kızla ilgilendiğini ve onu takip ettiğini söylemesi, çocuk yaşta başlayan bir ilişkiyi ve erken yaşta evlilik düşüncesini akla getirmektedir. Erkeğin çocuk kabul edilen yaşta olmasına dikkat çekerek, *Gemideyim Gemide* adlı türkünün yaş faktörüyle çocuk gelin gerçeğini işleyen türkülerden farklılık gösterdiğini, çocuk geline ek olarak çocuk damat gerçeğine de atıfta bulunduğunu söylemek mümkündür.

Türk Halk Müziği arşiv türkülerinden elde edilen çocuk gelin gerçeğinin işlendiği erkek ağzı türkülerde ön plana çıkan bir diğer yaklaşım *yaşı küçük ama akli büyük* düşüncesidir. Türküde geçen “*yaşı küçük amma akli ziyade (ben yandım)*” ifadesiyle erkeğin yâr/sevgili rolü yüklediği kızın çocuk kabul edilen yaşta olduğunun farkında olduğu söylenebilir. Bu farkındalığın üzerine *akli ziyade* sözünün kullanılması, kızın küçük yaşına rağmen akli yönden olgun ve kadın rollerini yerine getirebilecek düzeyde görüldüğü şeklinde yorumlanabilir. Bu bağlamda akli bir engelin bulunmadığı ve yaşına göre olgun karşılandığı takdirde yâr/sevgili rolü yüklenen kızın çocuk yaşta olmasının, evlilik hususunda önemli ve belirleyici bir etken olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Erkek ağzı türkülerde saptanan bir diğer ortak düşünce yâr/sevgili rolü yüklenen kızın yaşının küçük olmasına dayanan problemleri yansıtmaktadır. “*Yârim küçük söz tutmaz, Hatçe gelin çok küçüktür haşarı ve daha ufacıksın (belalım) gahrın çekilmez*” ifadeleri türkülerin sözel materyallerinden elde edilmiştir. Bahsi geçen türküler sözel materyallerinde yâr/sevgili/gelin rolü yüklenen kızın yaşının küçük olmasından kaynaklanan problemleri, başka bir deyişle serzenişleri barındırmaktadır. Kızın *söz tutmaz, haşarı ve kahrı çekilmez* olması, küçük yaşının getirdiği ve yaş almasıyla ortadan kalkacak olan özelliklerine işaret etmektedir. Bahsi geçen türkülerde bu durumlara değinilmesi, bir sorunun varlığına işaret ettiği şeklinde yorumlanabilir. Bu çerçevede çocuk yaştaki yâr/sevgili/gelinin yaşı büyüdükçe öğreneceği birçok davranışı henüz öğrenmemiş olmasının erkeğe problem teşkil ettiği anlaşılabilir. Erkekler arasında çocuk gelin gerçeğiyle ilgili yaklaşımlarda çeşitlilikler olduğu gözlemlenmiştir. 18 yaşındaki erkek, yâr/sevgili rolündeki kız çocuğunun *sözünü tutmadığını, haşarılığını veya kahrının çekilmez* olduğunu fark edemezken bu durumun yaşça daha büyük ve daha fazla hayat tecrübesine sahip erkekte tam tersi olduğu söylenebilir.

Türk Halk Müziği arşivinde çocuk gelin gerçeğinin işlendiği erkek ağzı türkülerde öne çıkan ifadelerinden biri de ‘*anası kızından körpe*’ söylemidir. Körpe, türkülerde *küçük* anlamında kullanılmaktadır. *Anası kızından körpe* ifadesi; yâr/sevgili rolündeki kızın aile dinamikleri hakkında bilgi verir niteliktedir. Türküde yâr/sevgili rolündeki kızın annesinin yaş olarak körpeliğinden değil, mecazen tecrübesizliğinden bahsedildiği

yorumlanabilir. Bu durum sevgilinin annesinin tecrübesizliğinin kaynağının çocuk yaşta evlilik olabileceğini gösterir niteliktedir. Ek olarak erken evlilikle kurulan bir ailede dünyaya gelen kız çocuğunun, erken evlilik gerçekleştirebilme ihtimalini de doğurmaktadır.

Erkek ağzı türkülerin çocuk gelin gerçeğine ilişkin sözel materyallerinden çıkarılan ortak yaklaşımlardan bir diğeri kız çocuğunun yaşının küçük olmasından kaynaklanan davranışlarının ve dış görünüşünün *cilveli, güzel* ve *ince* olarak yansıtılmasıdır. “*Yârim küçüktür cilve kutusu, yenile bir yâr sevdim hemî güzel hem körpe ve benim sevdiceğim ince feriktir*” ifadeleri erkek ağzı türkülerden elde edilmiştir. Yâr/sevgili rolü yüklenen kızın *küçük, körpe* ve *ferik* sözcüklerinin kullanılmasıyla çocuk yaşta olduğu sonucuna ulaşılırken; *cilve kutusu* ifadesinin kızın davranışlarındaki saflığı, masumiyeti ve naifliği; *güzel* ve *ince* söylemlerininse dış görünüşünün ve bedeninin henüz olgunluğa erişmediğini, küçüklüğünü sembolize edebileceği görülmüştür. Bu bağlamda tüm bu unsurların erkekler tarafından *dikkat çekici* ve *sevilesi* bulunduğunu söylemek mümkündür.

Türk Halk Müziği arşivinde yer alan *Potininin Tabanı* adlı türkü, erkek ağzı çocuk gelin gerçeğini işleyen eserlerden biridir. Türkünün sözel materyalinden “*küçüksün sevdiğim, uymaz gelinlik sana*” ifadesi elde edilmiştir. Yâr/sevgili rolü yüklenen kızın çocuk yaşta olduğu *küçüksün* söylemiyle ortaya çıkmaktadır. Adlı geçen türküde; erkeğin kızı *sevdiği* olarak gördüğü, onunla evlenmek istediği fakat kızın çocuk yaşta olması sebebiyle evliliğin gerçekleştirilemeyeceği *uymaz gelinlik sana* sözü üzerinden yorumlanabilir. Ek olarak küçük sözcüğü bağlamında kızın bedensel olgunluğuna da atıfta bulunulmakta; *gelinlik uymayacak kadar küçük* anlamının bulunduğu söylenebilir. Bu bağlamda; çocuk yaşta bir kıza yâr/sevgili rolü yüklenmesine karşın kız ile evliliğin yine yaşından dolayı mümkün olmayacağını dile getirilmesi sebebiyle *Potininin Tabanı* türküsü, diğer kadın ağızlı türkülerle ortak bir temada buluşabilen tek örnek olarak belirlenmiştir.

Kadın ağzı türkülerin sözel materyalleri ise erkek ağzının aksine çocuk gelin gerçeğini çaresizlik ve yakarış temalarıyla aktarmaktadır. Çocuk gelinler, yetişkinliğe hazır olmadan anne olma ve evlilik sorumluluklarını üstlenme zorunluluğuyla karşı karşıya kalmakta ve kendi hayatlarını

seçme ve özgürce yaşama haklarından mahrum bırakılmaktadırlar. Öyle ki, kadın ağzı türkülerde ön plana çıkan ortak ifade “*gelin ettiler/ evlendirdiler*” sözüdür. *Ağ Elime Mor Kınalar Yaktılar* ve *Derelerin Derini* adlı türküler, yaş faktörü çerçevesinde çocuk gelin gerçeğini ele almaktadır. “*On iki yaşında gelin ettiler, ağlar ağlar gözyaşımı silerim ve on beş yaşında iken, beni evlendirdiler*” söylemleri, türkülerin sözel materyallerinden elde edilmiştir. Her iki türküde de kızların *on iki* ve *on beş* yaşlarında, yani çocuk yaşta olması ön plana çıkmakla birlikte; kendi rızaları olmaksızın aileleri, akrabaları ya da yakın çevreleri tarafından zorla *gelin edildiği/ evlendirildiği* ve kızların bu durum karşısında yapacakları bir şeylerinin olmadığı, başka bir deyişle, çaresizlikleri açıkça görülmektedir. Bu bağlamda kadın ağzı türkülerde erkek ağzının aksine çocuk yaşta evliliğin olağan bir durum olmadığı görülmüş; türkülerin ana temasının *yakarış* ve *çaresizlik* olduğu saptanmıştır.

Türk Halk Müziği arşiv türkülerinde kadın ağzı türkülerin erkek ağzı eserlerle benzerlik içinde olduğu bir örnek tespit edilmiştir. *Çattılar Gazan Daşını* adlı türkünün sözel materyali incelenmiş ve “*naldırdım elimden küçük bacımı, şen ol bacım evin yuvan şen olsun*” ifadeleri elde edilmiştir. Bu sözler adı geçen türkünün düğünlerde söylendiğini göstermektedir. *Küçük* sözcüğüyle gelin rolündeki kızın çocuk yaşta olduğu yorumlanabilir. “*Şen ol bacım evin yuvan şen olsun*” sözleriyle evlilik için iyi dilek ve temennilerin aileler tarafından dile getirildiği görülmektedir. Çocuk yaşta evliliğin gerçekleştirilmesi üzerine dilenen iyi dilek ve temenniler doğrultusunda, erken evliliğe karşı genel bir kabullenme ve olağan karşılama eğilimi olduğu belirlenmiştir. Bu sebeple, erkek ağzı türkülerle ortak bir paydaya sahip tek örneğin *Çattılar Gazan Daşını* adlı türkü olduğu sonucuna varılmıştır.

Sonuç

Bu araştırmada, Türkiye’de tarih boyunca varlığını sürdüren çocuk gelin gerçeği ele alınmış, toplumların önemli kültür öğelerinden ve iletişim araçlarından biri olan müzik bağlamında çocuk gelin gerçeğine odaklanılmıştır. Araştırmanın kapsamında, Türk Halk Müziği arşivlerinde yer alan kadın ve erkek ağzı türküler taranarak çocuk gelin gerçeğinin işlendiği türküler belirlenmiş, türkülerden elde edilen sözel materyaller

toplumsal cinsiyet ve roller bağlamında değerlendirilmiştir. Yaş faktörü; küçük, körpe, ufak, bala, daylak ve ferik sözcüklerinin çocuk gelin gerçeğine vurgu yaptığı görülen türkülerde geçtiği sonucuna ulaşılmıştır.

Erkek ağzı türkülerde yaş faktörünün “*alacağım yâr seni de on altı da var mısın, on iki yaştan beri şu kızın peşindeyim ve henüz girmiş on üç on dört yaşına*” sözleriyle, küçük kelimesinin “*yârim küçük söz tutmaz, Hatçe gelin çok küçüktür haşarı, yârim küçüktür cilve kutusu, yârim küçük çağlıdır, küçüksün sevdiğim, uymaz gelinlik sana ve yaşı küçük amma aklı ziyade*” dizileriyle, körpe sözcüğünün “*anası gızından körpe ve yenile bir yâr sevdim, hemî güzel hem körpe*” ifadeleriyle, ufak kelimesinin “*daha ufacıksın gahrın çekilmez*” sözüyle, bala sözcüğünün “*hurda bala Zeynep'im*” dizisiyle, daylak kelimesinin “*goca beyin daylak kızı gelin olmuş gidiyoru*” ifadesiyle ve ferik sözcüğünün “*benim sevdiceğim ince ferik*” sözüyle çocuk gelin gerçeğini işlediği tespit edilmiştir. Erkek ağzı türkülerin incelenmesi sonucunda, çocuk gelin gerçeğinin aşk/sevda konularını işleyen türkülerde ele alındığı sonucuna ulaşılmıştır. Türkülerde, yâr/sevgili rolü yüklenen kızın çocuk yaşta olmasına dayanan problemlerinden, saflığı ve masumiyetinden, çocuk yaşta olsa bile aklının olgunluğundan/büüklüğünden, aile temelli tecrübesizliklerden bahsedildiği saptanmıştır. Ek olarak *Gemideyim Gemide* isimli türkünün sözel materyalinde erkeğin çocuk yaşta bir kızın peşinden koşmaya başladığını ifade etmesi üzerine; çocuk gelin gerçeğine ek olarak çocuk damat gerçeğine de değinildiği görülmüştür.

Kadın ağzı türkülerde yaş faktörü çerçevesinde “*on iki yaşında gelin ettiler ve on beş yaşında iken beni evlendirdiler*” ifadeleriyle çocuk gelin gerçeğinin ele alındığı saptanmıştır. “*Naldırdım elimden küçük bacımı şen ol bacım yuvan şen olsun*” dizisinde ise küçük sözcüğünün kullanılmasıyla çocuk gelin gerçeğinin işlendiği tespit edilmiştir. Türkülerin sözel materyallerinde yer alan “*gelin ettiler/evlendirdiler ve evin yuvan şen olsun*” dizileri ışığında çocuk gelin gerçeğinin işlendiği sonucuna varılmıştır. Kadın ağzı türkülerde erkek ağzının aksine aşk/sevda değil; yakarış/çaresizlik konularının yer aldığı, kadınların evlenmelerinde söz haklarının ve engelleme güçlerinin olmadığı ortaya çıkmıştır.

Toplumsal cinsiyet rolleri göz önüne alınarak türkülerin sözel materyalleri incelendiğinde, erkek ağzı türkülerde, çocuk yaşta bir kıza yâr/sevgili/gelin rolünün yüklenmesinde herhangi bir engel bulunmadığı, kızın saflığı ve masumiyeti çerçevesinde güzellik ve cilvesinin yaş faktörünün önüne geçtiği saptanmıştır. Öte yandan kadın ağzı türkülerde, çocuk yaşta evliliklerin kadınların tercihi olmadığı, aksine zorla evlendirildikleri veya gelin edildikleri ve bu konuda söz sahibi olamadıkları, içten yakarış ve ağıtlarla bu durumun dile getirildiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda, erkek ağzı ve kadın ağzı türkülerin toplumsal cinsiyet çerçevesinde birbirlerinden farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Türk Halk Müziği arşivinden elde edilen ve çocuk gelin gerçeğini işleyen erkek ağzı ve kadın ağzı türküler arasında farklılıkların yanı sıra benzerlikler de tespit edilmiştir. Erkek ağzı türkülerden *Potininin Tabanı* adlı türkü üzerinde yapılan analizde türkünün sözel materyalinde yer alan “küçüksün sevdiğim uymaz gelinlik sana” ifadesi nedeniyle, türkünün çocuk yaşta evliliğe karşı çıkan kadın ağzı türkülerle ortak bir mesaj taşıdığı saptanmıştır. Kadın ağzı türkülerden *Çattılar Gazan Daşını* türküsünün sözel materyal analizinden elde edilen “naldırdım elimden küçük bacımı... şen ol bacım evin yuvan şen olsun” söylemiyle diğer kadın ağzı türkülerin taşıdığı çaresizlik/yakarış temalarının aksine, evliliğe dair iyi dileklerin sunulduğu görülmektedir. Bu bağlamda *Potininin Tabanı* adlı türküde, çocuk yaşta bir kıza gelinliğin uymayacağına dile getirilmesiyle kadın ağzı türkülerle ortak bir tema üzerinde durulduğu sonucuna ulaşılmıştır. *Çattılar Gazan Daşını* adlı türküde ise çocuk evliliğinin kabullenilmesi ve olağan karşılanması sebebiyle erkek ağzı türkülerle benzerlik taşıdığı saptanmıştır.

Araştırmada, Türk Halk Müziği arşiv türkülerinin toplumsal cinsiyet rollerini nasıl yansıttığı incelenmiş ve türkülerde geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin hâkim olduğu görülmüştür. Araştırma, Türk Halk Müziği arşiv türkülerinin toplumsal cinsiyet ve çocuk gelin gerçeği temelinde önemli konuları nasıl yansıttığını ortaya koymaktadır. Bu bulgular, Türk Halk Müziği arşiv türkülerinin toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve çocuk gelin gerçeğinin çözümüne yönelik farkındalık yaratmada önemli bir potansiyele sahip olduğunu göstermektedir.

Teşekkür: Teşekkür bulunmamaktadır.

Etik Beyan: Etik beyan bulunmamaktadır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız çift kör hakemli.

Finansal Destek: Finansal destek alınmamıştır.

Son Not: Bu makale yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Kaynaklar / References

- Avşar, S. (2017). Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında tarihsel rollerini yitiren erkekliğin çöküşü: küllerinden “yeni erkek”liğin doğuşu. *Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 224-241.
- Aydemir, E. (2011). *Evlilik mi evcilik mi? Erken ve zorla evlilikler: Çocuk gelinler*. USAK Yayınları.
- Balaban Salı, J. (2018). 6. Ünite verilerin toplanması. İçinde A. Şimşek, (Ed.), *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri* (ss. 135-161). Anadolu Üniversitesi.
- Bindik, S. (2012). *Sosyolojik açıdan kadınlarda erken yaşta evlilik (Nevşehir ili Derinkuyu ilçesi örneği)*. [Yüksek Lisans Tezi]. Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.
- Buz, S. (2009). Feminist sosyal hizmet uygulaması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(1), 53-65.
- Çapcıoğlu, İ. & Çetin, K. (2020). Kavramsal olarak toplumsal cinsiyete kısa bir bakış. İçinde M. Talas, (Ed.), *Toplumsal cinsiyet* (ss. 3-25). İksad Yayınevi.
- Çetin, M. (2020). Toplumsal bir gerçeklik olarak çocuk gelinler. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (15), 107-122.
- Doğan Göksel, P. (2018). Çocuk gelinlerin erken evlilik süreçleri ve erken evliliklerin önlenmesine ilişkin görüş ve düşüncelerinin incelenmesi. [Yüksek Lisans Tezi]. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.
- Dökmen, Z.Y. (2015). *Toplumsal cinsiyet sosyal psikolojik açıklamalar*. Remzi Kitabevi.

- Erdal, T. (2011). Erkek ağızlı türkülerde kadın imajı. *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 17(65), 37-52.
- Evgin, D., Caner, N., Küçük Öztürk, G. & Calpbinici, P. (2018). Üniversite öğrencilerinin erken evlilik ve çocuk gelinler hakkındaki görüşleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(55), 480-489.
- Gezer Tuğrul, Y. (2018). Erken yaşta evlendirilen kadınların evlilik süreçleri, deneyimleri ve sonraki yaşamları üzerine nitel bir çalışma. *Sosyoloji Notları*, 2(1), 2-38.
- Günindi Ersöz, A. (2010). Türk atasözleri ve deyimlerinde kadına yönelik toplumsal cinsiyet rolleri. *Gazi Türkiyat*, 1(6), 167-182.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2019). *2018 Türkiye nüfus ve sağlık araştırması (TNSA)*. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ve TÜBİTAK.
- Kara, N. (2006). Feminizm(ler)in toplumsal hareket olarak medyada yansıma(ma) sı. *Küresel İletişim Dergisi*, (1), 1-33.
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 170-189.
- Köseli, A. & Çelik, K. (2020). Çocuk yaşta erken ve zorla evliliklerin sağlık riskleri ve sonuçlarına çok sektörlü yaklaşım. *Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA)*.
- Kutlu, A. (2020). Erken yaşta evlendirilen kadınların evlilik uyum düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 3(1), 57-71.
- Naiman, J. (1988). *Marksizim ve feminizm iki ayrı kuram*. (Çev. S. Özkal). Amaç Yayıncılık. (Orijinal yayın tarihi, 1985).
- Önalan, U. (2021). *Geleneksel Türk halk müziği eğitiminde âşıklık geleneğinin yer alma durumunun incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı Müzik Eğitimi Bilim Dalı.
- Öztürk, K. (2019). *Şarkışla yöresi kadın ağızı türkü yakma ve söyleme gelenekleri*. [Yüksek Lisans Tezi]. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik ve Sahne Sanatları Anabilim Dalı.
- Randolph, J.J. (2018). Tez yazımı için bir alanyazın taraması kılavuzu. *Turizm Araştırmaları Dergisi*, 29(2), 251-264.

- Sallan Gül, S. & Kahya Nizam, Ö. (2021). Sosyal bilimlerde içerik ve söylem analizi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (42), 181-198.
- Sevim, A. (2005). *Feminizm*. İnsan Yayınları.
- Şad, S.N., Özer, N. & Atli, A. (2019). Psikolojide tematik analizin kullanımı. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 873-898.
- Taş, G. (2016). Feminizm üzerine genel bir değerlendirme: Kavramsal analizi, tarihsel süreçleri ve dönüşümleri. *Akademik Hassasiyetler*, 3(5), 163-175.
- TDK (Türk Dil Kurumu) (2024). Güncel Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/>
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2021). Evlenme İstatistikleri, 2002-2020. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dunya-Nufus-Gunu-2021-37250>
- UNICEF (2021). Covid-19: Çocuk yaşta evliliklerin önlenmesinde kaydedilen ilerlemeye bir tehdit. *COVID-19: A Threat To Progress Against Child Marriage*.
- Ülken, H. (1969). *Sosyoloji sözlüğü*. Milli Eğitim Basımevi.
- Wells, C. (1972). *Sosyal antropoloji açısından insan ve dünyası*. (E. Onur Çev.). Remzi Kitabevi. (Orijinal yayın tarihi, 1971).
- Yiğit, T. (2017). Erken evlilik sonrası ‘imkansız’ bir yaşam. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(41), 134-151.